

УДК 159.964.21

DOI <https://doi.org/10.32782/upj/2024-2-3-5>

ПЕРЕГЛЯД ПОТЯГУ ДО СМЕРТІ: РЕЛЯЦІЙНА ПСИХОАНАЛІТИЧНА ПЕРСПЕКТИВА

Анастасіос Гайтанідіс, Ph.D., директор ТОВ «Реляційна психоаналітична терапія»,
реляційний психоаналітичний психотерапевт, директор досліджень, автор,
теоретичний редактор та супервізор
Лондон, Великобританія

THE DEATH DRIVE REVISITED: A RELATIONAL PSYCHOANALYTIC PERSPECTIVE

Anastasios Gaitanidis, PhD, Director of Relational Psychoanalytic Therapy Ltd,
a Relational Psychoanalytic Psychotherapist, Director of Studies, Author,
Theory Editor and Supervisor
London, UK
admin@rpt-ltd.co.uk
<https://orcid.org/0000-0002-8274-6142>

Переклад – Мар'яна Великодна.
Редакція перекладу – Олена Бартош.

Вступ. Концепція потягу до смерті є однією з найзагадковіших і найсуперечливіших ідей фрейдівського психоаналізу. Уперше з'явившись у роботі «По той бік принципу втіхи» (1920), потяг до смерті відображає припущення Фрейда про те, що людське існування приховує у собі елементарне прагнення до руйнування, хаосу та припинення життя. Цей потяг протистоїть Еросу, творчій силі сексуального лібідо та життєздатності. Полярність між Еросом і потягом до смерті сформувала дуалістичну модель Фрейда про конкурентні мотиваційні сили. Проте спекулятивна природа потягу до смерті зробила його об'єктом критики, перегляду та нехтування в подальшій психоаналітичній теорії. Я спробую переосмислити цю невловну концепцію крізь призму сучасного реляційного психоаналізу.

Мета цієї роботи – довести, що потяг до смерті можна осмислено розуміти в міжособистісному та інтерсуб'єктивному плані як деструктивну силу, що виникає з людських стосунків і впливає на них. Мій аналіз зосереджуватиметься на проблемних витоках потягу до смерті у стосунках, його захисних

функціях, упровадженні у динаміку стосунків та ролі у патологічних структурах. Розглядаючи потяг до смерті з погляду реляційної моделі, я прагну продемонструвати життєздатність цієї концепції для висвітлення основних тем психоаналізу: агресії, травми, скорботи, психозу і водночас узгодити її із сучасними реляційними концепціями.

Фрейдівське формулювання потягу до смерті. Фрейд, як відомо, стверджував, що в органічному житті людині притаманні вроджене «прагнення до відновлення попереднього стану речей», первісна інерція, яка прагне скасувати процеси розвитку і повернутися до спокою неорганічного існування (Freud, 1920: 38). Це регресивне прагнення лежить в основі потягу до смерті. Розмірковуючи про цю абстрактну руйнівну силу, Фрейд полишив науковий натуралізм своєї епохи, який визнавав лише інстинкти самозбереження. Він спостерігав у клінічній практиці повторювані патерни самосаботажу, що протистоять задоволенню. Потяг до смерті, здавалося, прагне «повернути органічне життя назад у неживий стан» (Freud, 1920: 38). Для Фрейда це, зрештою, впливає з інерції самої неорганічної матерії, з якої живі організми виникають і несуть у собі її залишки, створюю-

ючи постійну напругу з творчою життєвою енергією.

Фройд спочатку ототожнював потяг до смерті з несвідомими спонуканнями до повторення та деструктивною агресією, спрямованою всередину. Він пов'язував його з токсичним самобичуванням меланхоліків, пригніченим садизмом невротиків і несвідомим почуттям провини, що спричиняє страждання у формі самопокарання (Freud, 1924). Фройд також припускав, що цей потяг відіграє роль у садомазохізмі, уживанні наркотичних речовин та колективному насильстві. Таким чином, потяг до смерті був названий первісною силою, що штовхає людину до розчинення і забуття, часто через циклічне повернення.

Виклики потягу до смерті. Спекулятивна концепція Фройда про потяг до смерті від самого початку викликала скептицизм і незгоду. Критики стверджували, що немає жодних клінічних доказів вродженої деструктивної сили, оскільки агресія є наслідком фрустрації, нарцисичних ран або невдач у розвитку (Rieff, 1961). Дехто вважав потяг до смерті квазімістичним рудиментом занедбаної теорії спокушання Фройда, що проєктується всередину (Sulloway, 1979). Багато хто також звинувачував Фройда в абстрактному біологічному редукціонізмі, що суперечить фокусу психоаналізу на сенсі та суб'єктивному досвіді. Інші стверджували, що хоча смерть неминуча, вона не є кінцевою метою життя. Метою життя є не смерть, а радше життя.

Ця критика призвела до перегляду або повної відмови від потягу до смерті в подальших психоаналітичних школах. Его-психологія змістила акцент на адаптацію і вбудувала інтрапсихічні потяги Фройда в більш соціально орієнтовану модель (Hartmann, 1939). Теоретики об'єктних відносин розглядали агресію як реактивну реакцію, в основі якої лежать не інстинкти, а невдачі в навколишньому середовищі (Klein, 1948). Селф-психологія повністю оминала потяги під час вивчення нарцисичних мотивацій (Kohut, 1971). Інтерперсональні теоретики наголошували на моделях стосунків, а не на вроджених потягах (Sullivan, 1953).

Навіть Лапланш намагався применшити важливість потягу до смерті (Laplanche, 2004).

Хоча він, імовірно, був одним із перших теоретиків психоаналізу, який вписав потяг до смерті у фундаментальну структуру міжособистісного нерозуміння між дитиною та вихователем (тобто неправильного перекладу дитиною загадкових сексуальних повідомлень вихователя), він бачив у ньому насамперед спробу Фройда відновити дезінтеграційний вимір сексуальності. Для нього «потяг до смерті був би нічим іншим, як відновленням неприборканого виміру сексуальності» (Laplanche, 2004: 457). Для Лапланша Фройд залишався в рамках невизначених і навіть суперечливих тез. Велика біологічна опозиція між потягами до життя і смерті затуляла собою справжнє відкриття Фройда щодо можливості сексуальності бути пов'язаною з об'єктами або бути відокремленою від них. Як пише Лапланш, «поза цим контекстом вона стає порожньою формулою», підвладною метафізичним польотам фантазії (Laplanche, 2004, p. 460). Однак для Лапланша важливе відкриття Фройда вказало на справжню психічну опозицію між зв'язувальними і розв'язувальними силами. Його завданням було переформулювати цю опозицію між зв'язувальними силами нарцисизму, які сприяють певним формуванням его, і розв'язувальними силами загадкового сексуального означування, похідними від інших, які одночасно де-трансляють ці формування і породжують неперекладні залишки, які чинять спротив означуванню.

Навіщо переглядати потяг до смерті? Ураховуючи критику, навіщо повертатися до цієї суперечливої ідеї, особливо з реляційної перспективи? Є кілька причин, чому потяг до смерті потребує глибшого переосмислення. По-перше, деякі психоаналітики стверджують, що відкидання потягу до смерті ігнорує такі аспекти клінічної реальності, як травматичне повторення, зашифроване психічне насильство і непрозора самодеструктивність у пориві психоаналізу до контекстуалізму та інтерсуб'єктивності (Alford, 1994; Greenberg, 1986). Потяг до смерті ідентифікує нерозв'язну негативність, яка чинить спротив значенню. По-друге, нещодавній інтерес до раннього розвитку, уразливості та смертності відновлює актуальність проблеми деструктивності, яку порушує потяг до смерті, навіть

якщо її витoki виявляються соціокультурними, а не інтрапсихічними (Butler, 2004). По-третє, і що більш важливо, я вважаю, що Фройд радикально переорієнтував свою теорію людської мотивації, увівши в неї Ерос і потяг до смерті. Замість потягу до сексу та агресії, що підживлюють людську поведінку, він почав розглядати Ерос – потяг до зв'язку, об'єднання і зв'язування – як необхідну умову для подолання нашої основної тенденції до ентропії та розпаду.

Потяг до смерті підштовхує органічну матерію до повернення до попереднього неорганічного стану. Без певної протидії живі істоти піддалися б інерції та розпаду. Ерос забезпечує цю протидію своїм імпульсом до з'єднання з іншими та прив'язаності до них. Стосунки з іншими дають нам життєво важливе відчуття сенсу і мети, пов'язуючи наше швидкоплинне існування з більшими соціальними мережами і символічними структурами. Ця інтерсуб'єктивна матриця допомагає нам сублімувати потяг до смерті в культурні зусилля та особисті стосунки, які виходять за межі індивідуального життя.

Таким чином, для Фройда ключ до подолання нашої смертності, як це не парадоксально, лежить за межами нас самих, у зв'язках з іншими. Від розчинення у смерті нас рятує не якийсь внутрішній потяг, а зовнішні зв'язки любові та поєднаності. У цьому сенсі прагнення до іншого має перевагу над інтрапсихічними потягами. Те, що він знаходить усередині індивідуального організму, не є активною енергією, яка рухає нас уперед, а лише силою, яка регресивно повертає нас до неорганічного; наше виживання і процвітання залежать від установлення взаємних лібідних зв'язків. Без значущих стосунків, які надають цілісної форми нашому швидкоплинному життю, ми б піддалися ентропії потягу до смерті.

Наслідки такого переосмислення є глибокими. Хоча первинними є агресія або сексуальність, наш найглибший людський мотив становить потреба в міжособистісних зв'язках. Інший є не просто об'єктом, на якому можна розрядити потяги, а радше він фундаментально причетний до нашого подолання екзистенційної ізоляції та розчинення. За Фройдом, ми зобов'язані до соціального

існування; лише завдяки взаємній еротичній прив'язаності ми можемо протистояти постійному потягу до неорганічного. Нашим основним завданням стає плетіння зв'язків спільного смислу, щоб протистояти порожнечі.

Реляційні витoki концепції. Із цієї причини, розглядаючи потяг до смерті в реляційному контексті, ми неминуче переосмислимо спробу Фройда розглядати його як силу, що протидіє формуванню еротичних зв'язків. Дослідження його захисних функцій та інтерсуб'єктивних проявів інтегрує потяг до смерті з психоаналізом упізнавання, бажання та прив'язаності. У цьому сенсі ми можемо виявити потяг до смерті у роз'єднаності та невизнанні іншого у садомазохістичних актах, які перетворюють близькість на збудження, яке неможливо відрізнити від смерті. Це підкреслює важливість сталого «реляційного третього» – виміру турботи – для перетворення смертельних повторень на взаємне визнання. Я вважаю, що турбота – це, по суті, те, до чого прагне потяг до смерті у своїх руйнівних спробах налагодити зв'язок. Зрозуміти потяг до смерті означає досягнути його суперечливе прагнення до турботи перед обличчям трагічного відчуження.

Наприклад, ми бачимо, як перформативний, порнографічний секс провокує збудження через роз'єднання, коли кожен учасник об'єктивує і споживає іншого. Це розкриває глибинну спорідненість між смертельним знищенням і безтурботним сексом, коли відсутній сталий вимір турботи.

Із реляційного погляду це натякає на таємну привабливість потягу до смерті: його руйнівні повторення втілюють фантазії про злиття, яке долає відчуження, навіть якщо тільки через взаємно гарантоване знищення. Там, де піклування вилучено, потяг до смерті шукає неможливого возз'єднання з іншим через насильство, залежність і нав'язливу взаємну деградацію. Як стверджує Джессіка Бенджамін, еротична близькість вимагає третього виміру – турботи і визнання, щоб запобігти її руйнуванню у взаємне знищення (Benjamin, 1988). Турбота гуманізує оголену близькість.

Цей акцент на турботі узгоджується з твердженням про те, що деструктивність потягу до смерті є наслідком нездатності до емпатій-

ного налаштування та розпізнавання в ранніх прив'язаностях. Це означає скорботу за втраченою турботою. У парадоксальному сенсі турбота – це саме те, чого відчайдушно прагне потяг до смерті, намагаючись налагодити зв'язок у зворотному напрямі. Точніше, його садомазохістичні дії є нічим іншим, як збоченими спробами відновити зв'язки і сприяти капітуляції.

Для реляційної теорії терапевтичним завданням є перетворення трагічних повторень потягу до смерті на інтимність, що ґрунтується на реляційному «третьому», – турботі та визнанні. Це тягне за собою оплакування минулого невизнання і культивування інтерсуб'єктивної творчості. Постійні переговори про турботу і недбалість підтримують зв'язок з іншим. Замість того щоб повністю уникати чи відігравати, це означає толерантне ставлення до вразливості та відмінностей. Визнання первинної потреби в турботі, що стоїть за руйнівним повторенням, відкриває можливість для значущої близькості.

Захисні функції стосовно концепту. У цьому сенсі замість первісної інерції потяг до смерті виражає скорботу за втраченою спорідненістю і визнанням. Він також виникає як несвідомий захист від визнання залежності та вразливості, укорінених у цій первинній втраті. Нав'язливе повторення і деструктивне заперечення потягу до смерті захищають від свідомого усвідомлення скорботи, вразливості й потреби в залежності, що випливають зі спотвореної прив'язаності (Eigen, 2001). Це притуплює скорботу через ідентифікацію себе з утраченим об'єктом і садистично атакуючи його зсередини. Деструктивність та оніміння об'єднуються, щоб уникнути зустрічі з горем і тугою, пов'язаними з первинною інтерсуб'єктивною порожнечою.

Так само агресія потягу до смерті бореться з усвідомленням власної безпорадності та залежності від потенційно байдужих або ненадійних інших. Бенджамін (Benjamin, 2004) зазначає, що потяг до смерті виникає із заперечення вразливості та люті через обмеженість власних сил. Це проявляється у всемогутніх фантазіях про контроль через руйнування. Прояви потягу до смерті в садизмі та насильницькому пануванні протистоять

крихкій залежності. Окрім того, самозаперечувальний мазохізм запобігає усвідомленню незадоволеної залежності, застосовуючи насильство до нужденного селф. Безжалісність до внутрішньої слабкості відвертає від визнання невтішного досвіду стосунків.

Таким чином, повторення потягу до смерті втілює відмову від нестачі, яка нав'язливо відтворює деструктивні сценарії як доказ ілюзорної завершеності та заперечення залежності. Це маніакальний захист від відсутності, уразливості та скорботи. У наступному розділі я розгляну, як ця захисна логіка реалізується в клінічних розігруваннях.

Розігрування в динаміці стосунків. Деструктивні повторення, зумовлені потягом до смерті, часто з'являються в клінічних розігруваннях і динаміці перенесення. Психоаналітичне лікування протистоїть розігруванню потягу до смерті у вигляді прихованої ворожості, неявного спротиву та атак на терапевтичні стосунки і процес. Реляційна теорія розуміє це не як вроджені сили, а як виразні відтворення зламані матриці стосунків, з якої виникає потяг до смерті (Aron, 1996).

Наприклад, потяг до смерті проявляється у тонкому підриві терапевтичного сетингу та діалогу. Прихована, непрямая ворожість може непомітно погіршити комунікацію і взаєморозуміння між аналітиком та пацієнтом. Напруга самозаперечення перешкоджає спільному конструюванню сенсу. Думки і сприймання руйнуються. Таким чином, потяг до смерті втілює відсутність визнання в нігілістичній атаці на інтерсуб'єктивну можливість.

Повторювані саморуйнування і страждання також є типовими для реалізації потягу до смерті. Пацієнти (і терапевти) нав'язливо підривають терапевтичний прогрес, повертаючись до токсичних ситуацій, зриваючи лікування саме тоді, коли воно набуває сенсу, або атакуючи зміни. Біль і марність повторюються там, де може виникнути близькість або реалізація. Цей спротив насильно примушує до роз'єднання. Він відтворює заперечення туги та залежності, зводячи нанівець їхній потенціал.

Патологічні структури. Потяг до смерті також формує патологічну організацію особистості та важку психопатологію. Реляційна

теорія інтерпретує такі стани, як нарцисизм, межові стани та психози в термінах дисфункціональних інтерсуб'єктивних патернів, а не лише вроджених конституціональних чинників (Bromberg, 1998). Потяг до смерті можна інтерпретувати як такий, що походить від цих патологічних структур, які спотворюють розпізнавання, прив'язаність і зв'язок.

Наприклад, при нарцисизмі потяг до смерті можна спостерігати у розпалюванні манії величч та перфекціонізму, які розщеплюють і проєктують небажані недоліки та залежності. Маніакальна самодостатність заперечує уразливість, знецінюючи інших. Тут потяг до смерті можна розглядати як утілення захисної ілюзії завершеності, яка відкидає нестачу, що виникає через спотворення в ранньому віддзеркаленні та ідеалізації. Це увічніює нарцисичний відхід від взаємного визнання до ілюзій досконалості та майстерності, які захищають від порожнечі, скорботи та гніву.

У межових і психотичних станах потяг до смерті може породжувати манію переслідування і парадоксальне ставлення до оточуючих. Він конструює злісні об'єкти, що відображають тло спотвореної прив'язаності та невизнання. Насильство екстерналізується, оскільки руйнується стосункове джерело ідентичності. З іншого боку, у психозі кататонічні стани нерухомого заціпеніння проявляють ентропійну негативність потягу до смерті, повернуту назад на себе у цілковитій абстиненції. У психозі розрив інтерсуб'єктивних зв'язків, спричинений потягом до смерті, призводить до руйнівної відмови від нестачі, уразливості та залежності.

Клінічний приклад. Натхненний роботою Моріса Еппрі (2014) «Ідеальне доручення», я б хотів представити комплексне дослідження історичної травми, що повторюється з покоління в покоління через спотворюючий вплив потягу до смерті на сімейну матрицю. Надя – молода американка вірменського походження, яка нав'язливо шукає жорстоких партнерів, несвідомо прагнучи повторити травматичну історію своїх батьків. Батьки Наді пережили геноцид вірменів 1915 р., утратили всі свої сім'ї і зустрілися пізніше в таборах для біженців. Батько Наді виплеснув свою травму назовні у вигляді вибухової люті, тоді як її мати

була пригніченою та емоційно спустошеною. Надя увібрала в себе їхнє несвідоме горе і відчуття переслідування, що підживлювало її мазохістичні повторення.

Слідом за Еппрі я вважаю, що Надя відтворює «розшифровку таємниць» (Arrgeu, 2014: 17) і деструктивну скорботу, яку її батьки не змогли винести свідомо, але передали соматично. Трансгенераційне переслідування маніфестує потяг до смерті через нав'язливу ідентифікацію Наді з переслідуванням і деструктивними стосунками. У своїй роботі Еппрі переконливо показує, як історичні жахи тонко проникають у наступні покоління. Розвиваючи його думку, я б стверджував, що потяг до смерті несе зашифровані залишки катастрофічних утрат і культурного спустошення через десятиліття і географічні регіони. Його джерелом є не індивідуальні інстинкти, а інтерсуб'єктивні матриці зашифрованого страждання. Він проявляється у вимушеній ідентифікації з померлими та повторенні травми. Таким чином, потяг до смерті є мостом між психічним і колективним світами.

Окрім того, я би припустив, що робота Еппрі демонструє, як потяг до смерті слугує ключовим психологічним захистом, що захищає від оплакування нестерпної втрати. Для Наді деструктивні стосунки несвідомо слугували ідентифікації з травмою її батьків, щоб їхнє горе можна було локалізувати ззовні та керувати ним. Її страждання виражало їхні приглушені афекти. Нав'язливе повторення відгородило її від свідомого переживання самотності та переслідування, що їх мали її батьки. Психіка Наді боролася з визнанням порожнечі у стосунках, виштовхуючи «внутрішнє спустошення назовні» (див. Arrgeu, 2014: 21).

Окрім того, мазохізм Наді захищав від усвідомлення своєї безпорадності щодо зцілення батьків або заповнення їх відсутності. Спокушання і підкорення бездушним чоловікам підживлювали всемогутні фантазії про виправлення історичної катастрофи. Болісне підкорення Наді жорстоким партнерам боролася з усвідомленням меж відшкодування тяжких міжпоколінних ран.

Отже, потяг до смерті забезпечує маніакальний захист від визнання трагедії в основі

реляційної матриці. Його повторення тимчасово опановує приголомшливу втрату через відмову та проєкцію. Випадок Наді промовисто демонструє ці захисні операції.

Руйнівна сила потягу до смерті проявлялася і в клінічних розігруваннях Наді. Вона намагалася спокусити свого аналітика і спровокувати гнівну реакцію, нав'язливо повторюючи свою роль переслідуваної жертви. Це можна інтерпретувати як міжпоколінне повернення репресованих: Надя просила свого аналітика переслідувати її від імені її «зашифрованої сімейної травми» (див. Apprey, 2014: 18). Провокації та спокусливості Наді нав'язливо звертали до аналітика як до місця дії насильницьких історичних сил.

Надя також чинила опір поглибленню лікування, оскільки прогрес загрожував її маніакальним захисним механізмам. Вона чіплялася за деструктивні стосунки, щоб утримати невизнану втрату на відстані. Її хаотичні повторення під час терапії та поза нею як відгороджували, так і передавали страждання з покоління в покоління.

Нарешті, цей випадок ілюструє, як потяг до смерті породжує патологічну організацію, коли ранні конфігурації стосунків пронизані непереборною травмою. Сильний мазохізм і викривлена прив'язаність Наді виникли внаслідок ідентифікації з неоплаканими жахіттями її батьків. Інтерсуб'єктивне розпізнавання і творення смислів саботуються зашифрованими таємницями, що переслідують її сімейну матрицю.

Без належного віддзеркалення та контейнування потяг до смерті вкорінився як

модель несвідомого відтворення переслідувань. Для Наді геноцид вірменів просочився в наступні покоління через викривлення визнання та історії, що їх спричинив потяг до смерті. Катастрофічна втрата зашифрувалася у нав'язливому повторенні.

Випадок Наді ілюструє, як масова культурна травма проникає у психіку та моделі стосунків, посилюючи руйнівну силу потягу до смерті. Він також ілюструє нездоланність потягу до смерті як психічного репрезентанта багатовікового насильства та агресії, що виливається в почуття несправедливості щодо мертвих, яке неможливо спокутувати. Я сподіваюся, що, представивши цей складний випадок, мені вдалося розкрити нагальну потребу відповісти на таке руйнівне для розуму спустошення співчуттям і регуманізуючим визнанням.

Висновки. Отже, розгляд потягу до смерті через сучасну реляційну лінзу підкреслює його життєздатність для фіксації складних мотивів деструктивності, примусу та захисту від скорботи і залежності. Потяг до смерті виникає з інтерсуб'єктивних утрат і розірваного визнання і втілює їх у життя. Реляційне представлення цього потягу реконфігурує метапсихологію Фрейда, водночас узгоджуючи його з основними клінічними темами. Це залишається спекулятивною концепцією, яка заслуговує на критику, проте потяг до смерті потужно виражає виміри суб'єктивного життя, які виходять за рамки життя, бажання і сенсу. Його реляційні виміри заслуговують на постійне теоретичне розроблення і дослідження для уточнення цієї загадкової, але фундаментальної психоаналітичної ідеї.

Список літератури:

- Alford, C. F. (1994). *Group psychology and political theory*. Yale University Press.
- Apprey, M. (2014). A pluperfect errand: A turbulent return to beginnings in the transgenerational transmission of destructive aggression. *Free Associations: Psychoanalysis and Culture, Media, Groups, Politics*, 15(2), 16–29.
- Aron, L. (1996). Symposium on the meaning and practice of intersubjectivity in psychoanalysis introduction. *Psychoanalytic Dialogues*, 6(5), 591–597.
- Benjamin, J. (1988). *The bonds of love: Psychoanalysis, feminism, and the problem of domination*. Pantheon.
- Bromberg, P. M. (2010). Minding the dissociative gap. *Contemporary Psychoanalysis*, 46(1), 19–31.
- Butler, J. (2004). *Precarious life: The powers of mourning and violence*. Verso.
- Eigen, M. (2001). Mysticism and psychoanalysis. *The Psychoanalytic Review*, 88(3), 455–481.
- Freud, S. (1920). Beyond the pleasure principle. *Standard Edition*, 18, 1–64.
- Freud, S. (1924). The passing of the Oedipus complex. *International Review of Psycho-Analysis*, 5, 419–424.
- Greenberg, J. R. (1986). Theoretical models and the analyst's neutrality. *Contemporary Psychoanalysis*, 22(1), 87–106.
- Hartmann, H. (1939). Psycho-analysis and the concept of health. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 20, 308–321.

- Klein, M. (1948). A contribution to the theory of anxiety and guilt. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 29, 114–123.
- Kohut, H. (1971). Thoughts on narcissism and narcissistic rage. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 27(1), 360–400.
- Laplanche, J. (2004). The so-called 'death drive': A sexual drive. *British Journal of Psychotherapy*, 20(4), 455–471.
- Rieff, P. (1961). *Freud: The mind of the moralist*. Anchor Books/Doubleday.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. Norton.
- Sulloway, F. (1979). *Freud, Biologist of the mind*. Basic Books.

Анотація. Ця стаття переглядає суперечливу концепцію потягу до смерті Фрейда з погляду сучасного реляційного психоаналізу. Потяг до смерті, уперше представлений у роботі Фрейда «По той бік задоволення» (1920), являє собою вроджене прагнення людини до руйнування, хаосу та припинення життя, яке протистоїть творчій силі сексуального лібідо (Еросу). Попри свою глибоку пояснювальну силу потяг до смерті зазнав широкої критики і перегляду через свою спекулятивну метафізичну природу. Стаття доводить, що потяг до смерті може бути продуктивно переосмислений через реляційну психоаналітичну лінзу як деструктивна сила, що виникає з людських стосунків та інтерсуб'єктивності і впливає на них. Вона досліджує реляційні витoki потягу до смерті, пов'язані з невдачами емпатійного налаштування і розпізнавання в ранніх прив'язаностях, його захисні функції, що захищають від уразливості і скорботи, його включення в терапевтичну динаміку та перенесення, а також його роль у патологічних структурах особистості, таких як нарцисизм, межові стани і психози. Розглядаючи потяг до смерті як прояв спотвореної інтерсуб'єктивності та порушення систем розпізнавання, що становлять психологічне життя, ця стаття має на меті продемонструвати стійку клінічну релевантність цієї складної концепції для тем агресії, травми, скорботи та психопатології. У ній стверджується, що непряма, непрозора якість потягу до смерті гостро фіксує невикорінену негативність суб'єктивності, яка чинить опір символізації та визнанню. Наполегливі повторення і розігрування потягу до смерті оформлені як парадоксальне прагнення до міжособистісного зв'язку та турботи перед обличчям трагічного відчуження і втрати. Комплексний клінічний випадок, натхненний роботою Моріса Еппрі про трансгенераційну травму, ілюструє, як потяг до смерті несе в собі зашифровані залишки величезних колективних та історичних утрат через несвідому ідентифікацію, примус до повторення і спотворені моделі прив'язаності. Загалом стаття обґрунтовує теоретичну цінність потягу до смерті, якщо його переосмислити в рамках реляційного психоаналізу, зосередженого на інтерсуб'єктивності, взаємному визнанні та нескінченній боротьбі людини за збереження значущих міжособистісних зв'язків усупереч тяжінню екзистенціального розпаду.

Ключові слова: Фрейд, потяг до смерті, реляційний психоаналіз.

Abstract. This paper revisits Freud's controversial concept of the death drive from the perspective of contemporary relational psychoanalysis. The death drive, first introduced in Freud's *Beyond the Pleasure Principle* (1920), posits an innate human drive towards destruction, chaos, and the dissolution of life that counters the creative force of the sexual libido (Eros). Despite its profound explanatory power, the death drive has been subject to widespread criticism and revision due to its speculative metaphysical nature. This paper argues that the death drive can be productively re-conceptualised through a relational psychoanalytic lens as a destructive force emerging from and impacting human relationships and intersubjectivity. It explores the relational origins of the death drive in failures of empathic attunement and recognition in early attachments, its defensive functions in warding off vulnerability and mourning, its enactments within therapeutic dynamics and transference, and its role in pathological personality structures like narcissism, borderline states, and psychosis. By situating the death drive relationally as a manifestation of distorted intersubjectivity and disruptions to the recognizing systems that constitute psychological life, this paper aims to demonstrate

the enduring clinical relevance of this challenging concept for themes of aggression, trauma, mourning and psychopathology. It argues that the oblique, opaque quality of the death drive poignantly captures the ineradicable negativity within subjectivity that resists symbolization and recognition. The death drive's insistent repetitions and enactments are framed as paradoxical strivings for interpersonal connection and care in the face of tragic alienation and loss. A composite clinical case inspired by Maurice Apprey's work on transgenerational trauma illustrates how the death drive carries encrypted remnants of overwhelming collective and historical losses through unconscious identification, repetition compulsion, and distorted attachment patterns. Overall, the paper makes the case for the ongoing theoretical value of the death drive when re-envisioned through a relational psychoanalytic framework centred on intersubjectivity, mutual recognition, and the infinite human struggle to sustain meaningful interpersonal bonds against the pull of existential dissolution.

Key words: Freud, death drive, relational psychoanalysis.